

Egyetemi folyóirat Havannából

A független szakmai munkáról

Minden intézmény, de legfőképp a felsőoktatás fellegvára törekednek publicitásra, munkájuk, életük, gondjaik megosztására másokkal, eredményeiket vitára bocsátva gazdagítani az ország kultúráját. Az évkönyvek, kutatási kiadványok az összegzést, a folyóirat magát a műhelyt mutatja, a gondolatot szinte a születés pillanatában.

Az 1728-ban alapított *Universidad de la Habana, Kuba fővárosának egyeteme rendszeresen publikál*. Egy évben 2–3 szám jelenik meg (a szerkesztés nem kötött szabályos periódushoz) 2–3000 oldalas puha fedelű könyv alakjában. A címlapot művészi szintű, a legmodernebb törekvéseket tükröző grafika díszíti. A folyóirat a Nagyvilág és a Látóhatár sajtósági elegyére emlékeztet. A közlemények mellett fametszetek, rajzok; témájuk a legváltozatosabb: mesefiguráktól politikusok arcképeig minden megtalálható, díszítő szerepük mellett sokszor illusztrálják is a műveket.

A *Revista* latin-amerikai perspektívában gondolkozik, a hazai tárgyú írások mellett a Karib térség és az egész Hispánidávid világot érinteli. Ez a „valorizaciones” az egyik fő része a lapnak.

Hosszabb tanulmányokat adnak ki, de van kritikai rovat is. A bölcsészeti tudományok valóságos tárháza a kiadványsor: a történelem, a filozófia, az irodalomtörténet, a nyelvészet, a nevelésügy változó arányokban, de mindig jelen van.

Ami a szakmát, vagyis a történettudományt illeti, a Revista széles távlatokra való sokoldalú érdeklődéssel szemléli a históriát. Valamennyit felsorolni, elemezni lehetetlen vállalkozás lenne, de a témák rövid érintése is megrajzolja Klió sokoldalúságát.

Kuba történelméből a XVI. századtól a száz évvel ezelőtti függetlenségi harcokig témáról írnak; a feudalizmus és a nacionalizmus összefüggéséről (1979), *Garcilaso de la Vega*, az Inka tanulmányát a „Comentariario reales”-t ismertetik, ez a klasszikus mű Magyarországon az „Inkák és konkisztaórok” címmel jelent meg. *Alberto Prieto* tanulmánya Bolíviáról, pontosabban az osztályharc és Bolívia hadjáratának összefüggésével foglalkozik, az Északandok térségében. A mű 1982-ben született.

Ha Kubáról beszélünk, mindenkinek *José Martí* (1893–95) jut eszébe. Hát még honfitársának! Hazá-

juk történelme tudatukban szinte egybeforrott a Tanító munkáival. A szigetország nagy fiában a költő, az irodalmár (drámákat is írt!) egyenrangú volt a politikus-sal; *Kossuth és Petőfi volt egyszemélyben*. Hazájában mítikus tisztelet övezi, életének szinte minden mozzanatát megírták és feldolgozták.

Alig van olyan folyóirat-szám, amiben ne lenne róla írás. Az 1983-as kötet az Apostol emlékére készült: a „Guia y el compañero”, a vezető és harcostárs egész életműve, hősi halála előtt tisztelegnek több mint 200 oldalon hazája nagyjai.

José Martí forradalmár gondolkodásának időszakosága miatt is értékes Kubában, tettei, eszméi vezették *Fidel Castrót* is a július 26. mozgalomhoz, és a Moncada laktanya ostromához — írja *Dolores Riviéra*. *Martí a forradalmi internacionalizmus egyik előfutára is volt*, hispanoamerikai távlatokban gondolkodott, a forradalmár mozgalmak Mejiótól Nicaraguáig eszméi örökségének felismerését is jelentik.

A politikus után egy híres író, a *García Márquez* nagyságához mérhető, az 1981-ben örökéltávozott *Alejo Carpentier* műveit méltatja az egyetemi folyóirat több tanulmánya. Az „Emberva-

dászat” íróját Magyarországon 1959-ben kezdtek megismerni, azóta minden fontosabb műve napvilágot látott magyarul is. Az 1981-es emlékszám a teljesség igényével méri fel a nagy kubai művészetét. „Az elvesztett lépések”, „A fény szüze” a „Rendszerek és módszerek” íróját méltatták. Legutolsó remeklése a Kolumbuszról szóló „Hárfa és az árnyék” sokoldalú, gondolatgazdag, európai távlatokat is érzékelő és érzékeltető író állít elénk.

Európa Kubában ez a hajdani anyaországot, a nyelvi azonosságot, a hispan múltat is jelenti: ezt tükrözi a Fernando de Rojasról és Cervantesről szóló esszék is. A nyelvészeti, sőt nyelvészetfilozófiai, pedagógiai írások mellett a filozófiatörténet is bő teret kap a folyóirat hasábjain. Ezek mellett a kubai irodalom hívei, méltatások, recenziók sűrűje sorakozik, tömören megírva — így még az európai olvasó is fogalmat alkothat a művekről. A könyvek egyikét másikát a boltokban láttam viszont.

Az egyetem életének eseményei zárják a köteteket, hírt adva egy földrajzi távoli, de szellemében mégis közeli világról.

ROZSNYAI JENŐ

A Szegedi Megyei Városi Napsugár Táncegyüttes alakult, nemrég.

Tanács nemrég foglalkozott a szegedi művészeti élet helyzetével. Az erre a célra készült beszámoló egy oldalon foglalkozik a táncművészettel, ebből az alábbi két mondat szól (a Szeged Táncegyüttes kivételével) az amatőr csoportokról.

„Zömmel a Szeged Táncegyüttesben felnőtt táncosokra alapítva két nagylétszámú, minősítőversenyeken helytállt, nemzetközi versenyekre is alkalmas együttes alakult az elmúlt években (JATE Olajbányász „Bálint Sándor”, a Délép Napsugár és a SZOTE). Fenntartásuk, működtetésük, utaztatásuk nem kis problémát jelent a létrehozó bázisszerveknek.”

Tapasztalatunk szerint az első mondatból tükröződő megítélés — a megyében működő amatőr táncosportok eredményei a Szeged Táncegyüttes munkájának tulajdoníthatók — sajnos általános. A jelen írás célja néhány ezzel kapcsolatos tévedés kiigazítása.

1. Az említett (három) együttes közül csak a Délép Táncegyüttes tanárelnöke

2. Tánccsoportunk, a JATE és az Olajbányász Szakszervezet „Bálint Sándor” Táncegyüttese az ötvenes évek eleje óta folyamatosan működik (korábbi neve JATE Neptánccsoport volt). Eszerint nem alakulhatott zömében az 1985-ben fennállásának 30. évfordulóját ünneplő Szeged Táncegyüttesben felnőtt táncosokra alapítva.

3. Együttesünkben vannak és voltak olyan tagok, akik korábban a Szeged Táncegyüttesben is dolgoztak. Ezek száma azonban elenyésző a csoport létszámához képest. Másrészt a tagok cserélődése lényegében kiegyenlített a két együttes között.

Az idézetben leírtakkal ellentétben én azt hangsúlyoznám, hogy a Szeged, Napsugár és Bálint Sándor táncegyüttesek szakmai munkája nemcsak teljesen független, eredményeiket önállóan érték el.

CSENDES TIBOR

a Bálint Sándor Táncegyüttes tanárelnöke

A tények és a szem

Ne tévesszen meg, hogy munkádért kapsz némi bért

„föld
föld
ti rabjai a földnek”
(Tolnai Ottó: líst)

A JAK-füzetek 13. könyvéről írok, amely a „Munkások a műben — művek a munkások között” című JAK-tanácskozás dokumentumait tartalmazza. Két film jut eszembe: az egyiket sohasem forgatták le, a másikat csak néhány másodpercet láttam. Az Új Symposion 77. számában jelent meg *Miroslav Mandić* szövege: „forgatókönyv a *Munkások* című filmhez. Jugoszlávia minden munkását felvételezi. Egy munkás egy jelenet, amelyben az illető munkás bement a személyazonossági adatait.” A másik filmben egy hatgyermekes villanyzerelőt lehetett látni, amint a vállukon viszik a sztrájkoló munkások, s amint széles mosollyal aláír egy példa nélküli egyezményt. A két végletnek, a kiszolgáltatottságnak és az emberi méltóságnak az elementáris érzése nemcsak így utólag vetődik fel az olvasóban, áthatotta a tanácskozók jórésztét is.

A könyv hosszadalmas és teljesen hullámzó színvonalú: oldalakon keresztül érdektelen, aztán nagyszerű előadások következnek: ilyen a *Kolosi Tamásé*, a *Halmos Ferencé*, a *Csordás Gáboré*, a *Szilágyi Ákosé*, a *Makó Csabáé*, a *Tar Sándoré*, a *Csengey Dénesé*, az *Elek Istváné*. Ez körülbelül 70 oldal a könyv 225 oldalából. Külön füzetben mégis féloldalas lenne a dokumentum.

Kezdjük a szociológiával. A szociológia sajnos gyakran nárcisztikus, gyakran esik abba a hibába, hogy önmagát gondolja a valóságos történet leírásának. Olvasom: „beléptünk az ipari-mezőgazdasági országok sorába, jelentős új ipar épült ki, az ipari termelés megötszöröződött.” Arányszámok, statisztikai adatok következnek. Az ország valóságos negyven évének a története azonban nem ez. (Engem nemcsak ezek a tények érdekelnek, az is, hogy mindez milyen áron történt.) Ez a történelem néha egy-egy pillanatra összesűrűsödik és fölsejlik. Kora ősszel 15 órát álltam sorba szénért, ott jegyezte meg az egyik ember: így sorbanállni 44-ben kellett a zsirért. Meg az 50-es években kenyérért — tette hozzá egy másik. De bizakodtak. Igazuk van: a történelem a sorban állások és bizakodások története.

Vitányi Iván vitaindításában az első vitatható pont az évszázados vízió leírása: az egyetlen, osztálytagadó osztályról, amelyben eltűnik az értelmiség és a munkásosztály különbsége. *Vitányi* szerint efelé haladunk. *Konrád György* ezt a valamikor euforiztikus, utólag fájdalmas képmutatást így írta le a *Városalapító* című regényében: „... a főmérnök és a portás egyaránt állam-

hivatalnok, én százmillióss összegekről döntök, ő köszön a belépőknek, dönthet azonban úgy is, hogy nem köszön. Az egész ország egyetlen közönség lett, hatósági úton felszámoltuk ellentéteit, az összhangot törvény írja elő, a közérdek nevében tervezzük, aki bennünket megsért, az államhatalmat, önmaga legjavát sérti meg.” *Véres Péter* kevésbé volt ironikus: 1971-ben *Van ilyen?* című írásában éppen az ellenkezőjét regisztrálta, mint *Vitányi*. „Értelmiségi feudalizmusról” írt, s arról, „mintha valami új mandarinizmus keletkezését látnánk.”

Kezdjük tehát újra a szociológiával. *Kolosi Tamás* nagyvonalú vázlatáról *Csordás Gábor* azt mondta: egy középosztályi társadalom képe. A lényeg azonban nem ez, hanem amit e középső rész fölött és alatt lévő rétegekről mondott *Kolosi*: bezáródni látszanak és reprodukálják önmagukat. Az alatt pedig egymillió embert jelent. A munkásság 20%-át. Ez az általános leszorítottság állapota az aprófalvakban élőké, a városi munkáskolóniáké, a cigányság többségé, a munkásszállások és intézetben élőké. Ez nem az esélyek kérdése csupán. Az, hogy egy értelmiségi gyerekének 20-szor nagyobb az esélye az értelmiségivé válásra, mint egy munkás gyermekének, ezen alsó réteg fölötti probléma. Itt derül ki, micsoda ellentét van az egykori álom és a valóság között.

Innen indul ki a tanácskozás központi, kultúrszociológiai vitája. *Halmos Ferenc* előadása így kezdődik: „A rabszolga az irodalomban, az irodalom a rabszolgák között! Ez jutott eszembe, amikor a meghívót elolvastam.” Nagyon hosszú idő óta nem olvastam ilyen erejű írást! Nem a beszéd aszketikus lendülete, vagy legvégössé következtetéseket súroló logikája hat ennyire, hanem a tanácstalan radikalizmus, ami tulajdonképpen az értelmiség és a munkásosztály életformája között olyan szakadék van, ami megközelíthetetlenül teszi a munkások számára az értelmiségi kultúrát, de ezt a tényt elfogadni képtelen, a megváltoztatás messianizmusát pedig elutasítja. Idézem: „Ahogy az irodalom a munkást ábrázolja, az nem más, mint ahogy az értelmiség ábrázolja a saját küldetésstudatát...”

Ez egyben az írói ábrázolás második dilemmája is. Az első az, amit *Sötér István Játék és valóság* című esszéjében írt le a realizmus lehetetlenségéről: „volt-e valaha Magyarországon valóság? Amit nem hat át az ideiglenesség, a felemáság, a bizonytalanság, az összeomlás félelme.”

Itt tehát egy kitérőt az irodalom felé, ami kisebbségbe került a tanácskozásban, egyedül *Csordás Gábor* és *Szilágyi Ákos* magánvitája az, ami ezzel foglalkozik, s ez sem maradt belül ezen a birtokon. Ebből *Csordásnak* a népi-karizmati-

kus líra *Nagy László* halála utáni kimerüléséről, anakronisztikusságáról mondott értékelése a legizgalmasabb.

A résztvevők két pólusát szeretném érzékeltetni. *Csordás* azt írja: még nem zajlott le a politika desztalinizációja; *Agárdi Péter* azt látja a folyamatot, amint az állam megszűnteti önmagát, elhal. Illúzió vagy demagógia? Be kell vallanom, nem tudom eldönteni, hogy ezek az urak, akik semmit sem tanultak és semmit sem felejtettek, komikusak-e, vagy fenyegetőek. Mindenesetre nagyon anakronisztikusak.

Tegyük itt még egy kitérőt. *Kolosi Tamás* kísérlete meg jellemezni a pártvezetés három elkülönülő csoportját és ideológiáját. Az első (hogyan nevezzük: „monolitikus pártrendszer keresztül” kíván irányítani), a második (reformpartiak? technokraták?) elutasítja a politikai változásokat, az elsőhöz hasonlóan, de gazdasági reformokat kíván bevezetni; a harmadik („liberálisok”) a társadalom demokratizálását szeretné keresztülvinni, s a gazdasági reformoktól elválaszthatatlannak tekinti a politikai reformokat. A látszólagos ideológiai egység mögött ott munkál mindez, s az érdekcsoportok harca is. *Varsányi Erika* így reagált erre a vázlatra: „nem az a kérdés, hogy különböző vélemények megjelennek-e a párton belül, vagy sem, hanem hogy ezek megjelennek-e a társadalom nyilvánosságára előtt...” Kétféle gondolkodásmód jelenik meg ebben a néhány mondatban: a mérsékelt értetlenül áll a követelőzés előtt, a progresszív értetlenül a számára túlhaladott állapot védelme előtt. De a leírás kritikamentességét és fennálló kritikáját mégis kisebb szakadék választja el egymástól, mint ezeket az ésszerűtlen dogmatizmustól, ami már az előítéletek és számítások birodalma.

Folytassuk most ott, ahol eltörtük *Halmos* gondolatmenetét. Ezzel az állásponttal sokan értettek egyet. *Gergely András* olvasásszociológus úgy fogalmazott, hogy az olvasó munkás: osztályaruló. *Kamarás István* a munkást illegális olvasónak nevezte. *Csordás Gábor* az értelmiségű alatt fekvő „második kultúráról” beszélt, *Kőbányai János* a másik nyelvről.

Az érem másik oldala az óriási szkepszis az értelmiségi kultúrával (és az ehhez kötődő göggel) szemben, amely néhol átcsap értelmiségellenes hangokba. Ez *Halmos* fenti sorait éppúgy jellemzi, mint *Csordás* és *Kőbányai* hozzászólásait. *Kőbányai János* idézem: „... az értelmiség a saját kul-

túráját összálami, vagy összemberi kultúrára tetelezi, és azt oktrojálja másokra. (...) Ez a kulturális elnyomás és megkülönböztettség szerintem bármilyen politikai elnyomásnál lényegesebb.” A pályát gyorsabban futottuk be, mint azt a könyvben követni lehet. *Kőbányai* ezeket a szavakat egy felemelési kép követi: „a feltörő új barbárság ellen... a humanitárius alapon álló kultúra, amely még látszólag és intézményesen fölényben van, véreséget szenvedett, és megkezdte visszavonuló utóvédharcát.” Ime: az egyes számú katasztrófa.

*Szilágyi Ákos*nál az értelmiség kritikája a politikan belülre kerül. A következőket írja: „az állami értelmiség éppúgy az egész nép nevében politizál, mint antitezise, az ellenzéki értelmiség”. Ez közép-európai szemlélet, amely nem tud szabadulni a „minden körbe jár” érzésétől, cinizmusba fut, ide: politikaellenességbe, s ami itt csak fölmerül, de nem teljesezik ki: fatalizmusba, amelyet megigézett a történelem abszurditása.

Ennél jóval rokonszenvesebb *Elek István* föllépése, amelyben egy új típusú ideológus bontakozik ki, vagy *Csengey Dénes* következetes társadalomkritikája, amely a látszat, az illúzió és a valós szétválásán alapszik. A másik szála a hozzászólásoknak a politikai reformok sürgetése. Nem felforgatás ez, ne ijedjünk meg! A csak néhány képviselőjével jelenlévő pártvezetéshez szölt az elhangzottak jó része, és nem a munkásosztályhoz. A reformerérvek sora; a gazdasági reform felémás a politikai reform nélkül, a gazdaság lépéshátrányba kerül, itthon „tömegméréteken jelentkező megélhetési gondok”, a kormányzat legitimitációs válságba kerülhet stb. — s a végső érv: a munkásosztály cselekvésének réme, s e gondolat hátterében 1981. Lengyelországa, a Szolidaritás. Ha a rendszer nem képes belső megújulásra, politikai reformokra, elkerülhetetlen az összeütközés — hangzik a jóslat. Ime: a kettes számú katasztrófa.

Elválaszthatatlan a lélekben a szorongás és az ámulat — a két véglet, amiről az írás elején is szó esett. A következők sorokat *Makó Csabá* írja, talán maga sem véve észre, hogy inkább a figyelő szemről, mint a látványról: „Mióta munkahelyi konfliktusokkal foglalkozom, egyre jobban kedvelem *Zola* *Germinal*-ját. Döbbenetes a munkás-cselekvések leírása. A vezetés azt hiszi, nyugodtan hazamehet, nincs semmi probléma. Csend van. Másnap mégis kitört a sztrájk. („Mű? Munkás” Bp. 1985.)

TAKÁCS JÓZSEF